

# Meie kirjandus Palestiinas.

## Juut tutvustab Eestit.

„Sõnumed“ 12.9.1933. a.

Eesti kirjanduse ning kultuuri propaganda on ulatumas ka juudi ajakirjandusse välismaal. Siin on kaasa aidanud oma abiga eestisõbralik kohalik juudi seltskonnategelane **Herman Bant**<sup>1</sup>, kes peale igapäevase tegevuse pangaametnikuna on pühendanud oma huvid muuseas ka eesti kirjanduse uurimisele, selle tutvustamisele juudi rahvale, ja kes teiselt poolt on tõlkinud mitmed juudi kirjanike teosed eesti keele. Kohalikest juutidest on H. Bant sellel alal ainuke, kuna pr. Ester Shitomirsky on tõlkinud mõned lühemad kirjanduslikud palad juudi keelest eesti keele ja neid avaldanud ka eesti ajakirjades.



Hra Bant, kellega meil oli võimalus vestelda (tema abikaasa on, muide, eestlanna), on sündinud Poolas, kust tal alul polnud erilisi kirjanduslikke kalduvusi, ja kust ta siirdus umbes 18 aastat tagasi Eestisse. Enne seda polnud ta kunagi eesti keelt kuulnud, ja seda rohkem kasvasid tema huvid eesti rahva, eriti aga kirjanduse suhtes.

Vaevalt olles viibinud Eestis 3 aastat, oli H. Bant juba niivõrd eesti keele ära õppinud, et luges läbi oma esimese eestikeelse raamatu ja nimelt O. Lutsu „Kevade 1“. Järgmised kaks raamatut, mida ta luges ja mis talle hästi meelde jäid, olid Tammsaare „Noored hinged“ ja Metsanurga „Isamaa õilmed“.

---

<sup>1</sup> Hirsch (Herman, Härmo) Band (Bant, Pant) sündis Kaunase kubermangus 12.3.1895. Isa – Iisrael, ema Sara. 1918. a. abiellus Tallinnas Hilda-Kristiine Leppikuga. Arreteeritud kui juut ja paigutatud Patarei vanglasse. Hukatud 28.9.1941. Loe pikemalt tema poja Guido Pandi raamatus „Ajatu veerel“, Tallinn, 2009. Katkendeid võib lugeda siit <http://eja.pri.ee/history/Holocaust/Pant1.pdf> ja siit <http://eja.pri.ee/Culture/Pant2.pdf>

**Sellest ajast peale on hra Bant, nagu ta ise väljendab, otse armunud eesti keelde ja kirjandusse.**

Eesti vabadussõjast võttis osa hra Bant vabatahtlikuna, teenis esimeses jalaväe polgus ja oli seitse kuud Narva liinil, kuni vabastati haiguse tõttu.

Peale vabanemist kaitseväeteenistusest hakkas hra Bant hoolega lugema ja uurima eesti kirjandust, ühtlasi hakkas juba saatma välismaa juudikeelsetele ajalehtedele pikemaid ülevaateid eesti kirjanduse ja kultuurielu kohta, mis õieti olid esimesed ja uudissammud selles suhtes. Ka hilisematel aastatel kuni tänapäevani on H. Bantilt ilmunud juudi keeles artikleid peamiselt Riia, Kaunase ja Vilno juudi ajakirjanduses, mida tõestab suur hulk vastavaid väljalõikeid.

**Ta on juudi ringkonnale üsna põhjalikult kirjeldanud Emajõe ööbiku Lydia Koidula elu ja loomingut**, isegi näideteks tõlkinud ja trükkis avaldanud ka Metsanurgast ega Tammsaarest. Ühtlasi jälgib hra Bant meie kodumaa kultuuri- ja kunstielu.

Eesti keele hea oskuse tõttu on hra Bant juudi keelest tõlkinud ka mõned näidendid, mis küll praegu käsikirjas, ja mille tõlkimise praktiline eesmärk oli eriline. Näidendid, nagu Scholem Aschi „Rabbi dr. Silber“ ja Ameerika juudi kirjaniku Leiviki „Pankrott“, lavastati kohalikus juudi kunstiseltsis „Bjalik“. Kuna lavastaja hra Paul Sepp loomulikult ei valda juudi keelt, oli lavastuseks tarvilik eestikeelne tõlge. Ka on hra Bant tõlkinud juudi keelest Alter Kacyzne'i tragöödia „Herodes“, mis on kirjutatud värssides ja samuti ka tõlgitud.

**Eesti keelest juudi keele on tõlgitud Tammsaare „Juudit“**, mis oma piibliainelt on lähedanejuudi hingeelule, kuigi siin kirjanik on kujud loonud oma vabal kujutlusel ainel, mis nii kaugel meie ajast. Hra Bant on tutvunud ka teiste samanimeliste ja –aineliste näidenditega, nagu seda on sakslase Hebbeli ja ühe Bulgaaria kirjaniku „Juudit'id“. Tammsaare oma olevat aga eelistatavam ja seega ka vääriline tõlkimiseks juudi keelde.

Suuremat tähelepanu eesti kirjandusele on teatavasti pühendanud juudi selts „Bjalik“, kus hra Bant on tegelaseks ja kirjanduslikuks eesti-juudi vahelüliks. Iga kahe

nädala tagant korraldatakse „Bjalikus“ n.n. „Elav ajaleht“ – ettekannete õhtu, kus käsitatakse sõnas, kirjas ja muusikas päevasündmusi ja kirjanduslikku ainet. Alati on kavas ka eesti kirjandust ja kunsti käsitleda ettekanded, milleks sageli on hra Bant tõlkinud eesti kirjandust juudi keele ja on jälle **juudi kirjandust ette loetud eesti keeles**, mis õige huvitav, sest meie juudi rahvas valdab enamuses Eesti riigi keelt. Loengutega on esinenud muuseas ka kirjanikud Hubel, Linde ja teised, kuna juudi laule eesti keeles on laulnud K. Ots. Eriti mõjurikas on Peretsi laul „Palve“.

Missugune suur huvi on välisjuutidel eesti kirjanduse vastu artiklite põhjal, mis ilmunud välislehtedes H. Banti algatusel, näitab see, et keegi juudi ajakirjanik oli kord reisil Aafrikas lugenud juudikeelset lehte, milles leidis kirjeldus Koidulast, ja Eestisse tulles jutustas sellest suure vaimustusega. Paljud juudi välisajakirjanikud, kes Eestis viibides külastavad H. Banti, võtavad kaasa igasugust informatsiooni Eesti elu kohta, seda kasutades oma lehtedes.

Tõlkimisega käsikäes tegutseb hra Bant ka algupäraselt loova kirjanikuna, kellel on käsikirjades rida novelle juudi elust, milles on ka kasutatud eesti maastiku kirjeldust. Kahe novelli sündmuspaik on Eestis, kuna sisult käsitlevad novellid peamiselt armastust, missugune aine ial ei vanane, vaid on alati uus.

Mõni sõna pajatab hra Bant ka juudi kirjandusest ning tõmbab huvitavaid kombel võrdlusjooni eesti kirjandusega.

Praegu leiduvat kahjuks paljud, kes räägivad juudi keelest kui schargoonist, kuid see polevat millegagi enam põhjendatud. Praegu olevat ka suuremad ajalehed maailmas juudikeelsed. Juudikeelne ajakirjandus ilmub peale Ameerika veel Venemaal, Prantsusmaal, Inglismaal, Rumeenias, Austrias, Poolamaal, Aafrikas, Leedus ja Lätis. Juudikeelseid kirjastusi on peaaegu igas riigis. Juudi teatreid on praegu üksinda New Yorgis 14, samuti mujal rohkesti.

Kuna juudi rahvas on laiali pillatud mööda maailma, ei ole juudi kirjandus üksluine ega piiratud. Juudi kirjanduses leidub elu ja noorust, igatsust ja otsimist, vene laiasüdamlust, poola intelligentsi ja romantismi ning ameerika energiat. Juudi ja Eesti kirjanduse arengut võrdleb H. Bant paralleelselt.

**Eesti ja juudi – kahe rahva kirjanduse arengul on palju sarnasust.** Eesti kirjanduse algus ulatub umbes 15. sajandisse, samal ajal algab ka juudi kirjanduse ajajärk, juutide endi algatusel. Kuna eesti kirjanduse alal tegutsesid alul saksa soost pastorid. Ka juudi kirjandus oli alul usulise ilmega.

Siis, kui tulid Kreutzwald, Jannsen, Koidula ja teised, hävitades sentimentalismi ajajärgu, oli sama protsess ka juudi kirjanduses samul aastail Gordini, Levinsoni, Oksfeldi ja t. poolt. Realismi ajajärk võrreldes eesti Kitzbergi, Wilde ja Petersoniga oli samuti 18. sajandi lõpul juudi kirjanduses Abramovitschi, Scholem Aleichemi ja Peretsi loomingus. Eesti „Siuru“ ajal oli ka juudi kirjanduses midagi sarnast „Insights’ide“ nime all. Selle toodang oli enamasti luule. Juudi kirjanduse lugejate arv kasvab suurel määral. Moris Rosenfeldi teoseid müüdi 100.000 eks., Peretsi, Sch. Aleichemi j. t. omi – 60-70.000 ets.

Juudikeele kirjanduse lugejaks on peamiselt vaesem kiht, kes ei oska heebrea keelt, mida juudi intelligents ägedalt pooldab. Teiselt poolt peetakse heebrea keelt surnud keeleks, kuna juudi keel on elav ja sorav.